

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Ткачук Ольги Володимирівни

на тему «Психолого-педагогічні чинники ілюзії знань студентів закладів вищої освіти у навчальній діяльності»,

подане до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Вибір дисертантом теми дослідження «Психолого-педагогічні чинники ілюзії знань студентів закладів вищої освіти у навчальній діяльності» зумовлений сучасними змінами на ринку праці, створенням нових умов конкуренції та професійного зростання які підвищують цінність здатності особистості до точного та безперервного моніторингу власної діяльності, рівня розуміння явищ навколишньої дійсності, усвідомлення своїх переваг та недоліків. Відповідно, виникає необхідність у переосмисленні підходів до процесу підготовки майбутніх фахівців, зокрема, підвищення їх прагнення до саморозвитку, саморегуляції, розвиток та формування навиків планування власної діяльності. Автором дослідження запропоновано поглянути на цю проблему у розрізі метакогнітивних процесів, які відіграють ключову роль у навчанні студентів. Питання розвитку метакогнітивного моніторингу та його точності, виникнуло доволі давно, висвітлено у наукових працях багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Зокрема, присвячено велику кількість досліджень аналізу чинників ілюзії знань у навчальному процесі, при цьому здійснено акцент на вивченні індивідуально-психологічних особливостей студента, які впливають на появу ілюзії знань, та ситуативні фактори, що проявляються у способі організації навчальної діяльності. Авторка дослідження пропонує сконцентрувати увагу на індивідуально-психологічних особливостях педагога, які також впливають на виникнення ілюзії знань у студентів, що, безумовно, свідчить про високий рівень новизни дослідження. Вищезначені аспекти підкреслюють актуальність та доречність наукової розробки, її цінність як для методології, так і практичної роботи педагогів та психологів.

Аналіз наукового апарату дисертаційного дослідження свідчить про обґрунтованість, виваженість та взаємозв'язок основних дослідницьких категорій. Дисертантка коректно формулює мету і завдання наукового дослідження відповідно до її об'єкта і предмета.

Представлене до захисту дослідження вирізняється єдністю та цілісністю. Структура дисертаційної роботи методологічно коректна та в передбаченій автором науковій логіці розкриває її тему.

Імпонує вибір методів дослідження, який максимально широко розкриває окреслену проблему та підтверджує гіпотези дослідження. Діагностичний інструментарій, що використовувався для дослідження психолого-педагогічних чинників ілюзії знань характеризується достатнім рівнем валідності, надійності та репрезентативності.

Особливо цінним є використання психолого-педагогічного експерименту, який відображає одне із поставлених завдань – дослідження чинників ілюзії знань безпосередньо у процесі навчання, що у порівнянні з

традиційними лабораторними експериментами, які застосовуються у даній галузі психології, позитивно характеризує працю Ольги Володимирівни.

Дисертантка здійснила змістовний аналіз поняття ілюзії знань, розкрила та систематизувала підходи до розуміння цього феномену та метакогнітивного моніторингу, розробила та апробувала психолого-дидактичну тренінгову програму для нівелювання ілюзії знань у навчальній діяльності. Заслуговує на схвалення запропоноване дисертанткою визначення ілюзії знань, що дозволяє більш широко розглядати природу цього феномену, зокрема, у контексті когнітивної установки та Я-концепції.

У теоретичній частині дисертаційного дослідження авторка здійснила аналіз наукових досліджень з проблеми точності метакогнітивного моніторингу та його ролі у навчальній діяльності. Виділено чотири напрями дослідження метакогнітивного моніторингу: дослідження, присвячені місцю метакогнітивного моніторингу у системі метапізнання; дослідження, присвячені змісту та структурі метакогнітивного моніторингу; дослідження, присвячені проблемі точності та ефективності метакогнітивного моніторингу; дослідження, присвячені ролі метакогнітивного моніторингу у навчальній діяльності.

Заслуговує на позитивну оцінку виділення дисертанткою двох видів ілюзії знань у навчальній діяльності: внутрішньої (переоцінювання або недооцінювання студентами засвоєння матеріалу) та зовнішньої (ілюзорні очікування викладача щодо ефективності засвоєння інформації студентами). Безумовно цінним аспектом роботи є систематизація досліджень ілюзії знань, аналіз праць вітчизняних та зарубіжних вчених з проблематики.

Новизною роботи є розроблена дефініція ілюзії знань як помилки метакогнітивного моніторингу, обумовленої неадекватним відображенням когнітивної установки у контексті власної Я-концепції. Слід зазначити, що це визначення дозволяє розширити розуміння феномену, оскільки акцентує увагу не лише на такій основі її виникнення, як знання про рівень засвоєння інформації, а й на досвіді переживання, ставлення до інформації, взаємодії студента з педагогом. Авторка розширила розуміння ілюзії знань, додавши до нього ціннісно-смысловий аспект, який проявляється у використанні термінів «когнітивна установка» та «Я-концепція». Вирішуючи проблему класифікації чинників ілюзії знань, дисертантка пропонує розглядати їх у розрізі структурних компонентів навчальної діяльності (навчальні задачі, навчальні дії, контроль та оцінка), а також індивідуально-психологічні особливості педагога. До індивідуально-психологічних особливостей педагога, які проявляються у навчальній діяльності, Ольга Володимирівна відносить стиль педагогічного спілкування, стиль педагогічної діяльності, тип професійної позиції педагога як вихователя, розвиток метакогнітивної включеності у діяльність.

В емпіричній частині дослідження описано процедуру експерименту, здійснено аналіз та інтерпретацію отриманих результатів. Імпонує побудова психолого-педагогічного експерименту, в якому досліджені особливості організації навчальної діяльності та індивідуально-психологічні особливості педагога як фактори ілюзії знань у навчальній діяльності. Заслуговує на увагу окремий аналіз ретроспективних суджень студентів (RSJ) та власне показників ілюзії знань, які вимірюються за допомогою різних параметрів, зокрема індексу

калібрації (C), індексу резолюції (R), індексу впевненості (OU), точності метакогнітивного моніторингу (G). Викликають інтерес результати емпіричного дослідження, які демонструють, що у разі використання педагогом такого методу роботи як групова взаємодія ($M = 0,53$, $SD = 0,66$), показники ілюзії знань у студентів є вищими, у порівнянні з іншими методами роботи на занятті. Дослідниця робить висновок, що використання індивідуального підходу у навчанні у цілому підвищує точність метакогнітивного моніторингу студентів.

Цікавими є результати експерименту, які стосуються індивідуально-психологічних особливостей педагога. Узагальнено характеристики тих педагогів, студенти яких найменш схильні до ілюзії знань. Зокрема, нижчі показники ілюзії знань у тих студентів, педагоги яких володіють емоційно-методичним та раціонально-імпровізаційними стилями педагогічного спілкування, мають сильну позицію педагога як вихователя, високий рівень метакогнітивної включеності та середньодирективний стиль педагогічного спілкування.

Дисертантка переконливо доводить, що розроблена психолого-дидактична тренінгова програма та практичні рекомендації педагогам та студентам обумовлюють практичну цінність результатів, які необхідно застосовувати для педагогічних закладів вищої освіти, які здійснюють формування майбутніх педагогів, оскільки доповнюють уявлення про якість педагога, які сприяють ефективнішому навчанню студентів.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Ольги Володимирівни, необхідно наголосити на дискусійних питаннях і висловити певні побажання та рекомендації.

1. У дослідженні виділено два прояви ілюзії знань – зовнішня та внутрішня (ст. 37). У роботі здійснено більший акцент на теоретичних аспектах цієї класифікації. На наш погляд, дослідження значно виграло б за умови більш широкої інтерпретації даного висновку емпіричною складовою.

2. Результатом експерименту є той факт, що рівень розвитку метакогнітивної включеності у діяльність педагогів не впливає на розвиток точності метакогнітивного моніторингу навчальної діяльності студентів (ст.137). Хотілося б більш ґрунтовного уточнення позиції автора щодо цього аспекту дослідження.

3. У зв'язку з тим, що емпіричні дослідження авторки ілюструють неоднозначність позитиву групової навчальної діяльності студентів, слід було б більше уваги приділити цьому насправді дискусійному питанню.

4. Тренінгова програма є ефективним інструментом роботи педагога зі студентами для нівелювання ілюзії знань. Доцільно було б, на нашу думку, розробити окрему тренінгову програму для педагогів.

Означені зауваження та рекомендації не знижують загальної високої оцінки дисертаційного дослідження як цілісного, довершеного наукового доробку.

Автореферат та опубліковані наукові праці відображають основні положення й висновки проведеного дослідження й відповідають змісту дисертаційної роботи.

На підставі вищезазначеного можна констатувати, що дисертаційна робота Ткачук О.В. на тему «Психолого-педагогічні чинники ілюзії знань студентів закладів вищої освіти у навчальній діяльності» є самостійним, завершеним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне й практичне значення, повністю відповідає вимогам Міністерства освіти і науки до кандидатських дисертацій, а її авторка Ткачук Ольга Володимирівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент
доктор психологічних наук,
професор кафедри психології
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
ім. Григорія Сковороди»

Т.І. Доцевич

ПІДПИС Т.І. Доцевич
Засвідчую:
Нач. ВК *Т.І. Доцевич*